

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ “РЕСУРСИ”: ПРАВОВИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТИ

Розглядаються підходи до тлумачення категорії “ресурси”, віднесення різних видів ресурсів відповідно до класифікаційних ознак. Здійснено імплементацію категорії “ресурси” та її класифікації для цілей бухгалтерського обліку

Постановка проблеми. Рациональне формування, залучення та використання економічних ресурсів є провідним чинником забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання на ринку. Стрибокподібний розвиток світової економіки, почергове нарощування та спадання темпів виробництва призводить до необхідності вирішення проблеми ефективного управління економічними ресурсами в умовах неоднозначності та асиметричності економічної інформації, яку отримують користувачі. Саме тому нагального значення набуває встановлення єдиного вектору у підходах до визначення та трактування як понятійного апарату, так і класифікаційних ознак категорії “ресурси”. Вирішення вказаної проблеми абсолютно неможливе без вивчення наукових надбань та доробок науковців, а також врахування в процесі управління облікової інформації, яка є основною прийняття управлінських рішень.

Під впливом сучасного розвитку економіки та суспільства в цілому, виділяються такі нові види економічних ресурсів як знання, інформація, інтелектуальні здібності людини, які стають цінною і невід'ємною складовою функціонування підприємства та беруть участь в отриманні економічних результатів. Зазначені тенденції визначають необхідність перегляду наявної методики бухгалтерського обліку економічних ресурсів. Інакше кажучи, йдеться про оновлення методології через охоплення обліковим процесом нових облікових категорій. Таке оновлення передбачає формування інформаційно-орієнтованих даних, розширення меж предмета бухгалтерського обліку, охоплення будь-якої необхідної первинної інформації, для прийняття рішень її користувачами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженню сутності поняття “ресурси” приділяли увагу наступні вітчизняні та зарубіжні автори: А.Н. Азріліян [1], М.И. Беляев, И.Г. Бережной, А.Б. Борисов [6], І.І. Бочкарьова [7], В.А. Биков, Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній [9], В.Г. Золотогоров, В. Коноплицький, Ю.П. Майданевич, В.Н. Маргелов, Г.А. Петров,

В.И. Семенов, Г. Філіна, М. Станек (Małgorzata Stanek), К. Кел'ян (Katarzyna Kieljan) тощо. Більшість дослідників розглядають проблему з економічної, аналітичної та правової точок зору, в той час, коли облікова її сторона залишається мало дослідженою. Саме тому і відбувається процес асиметричності інформації, що і стримує вирішення питання ефективності залучення та використання ресурсів.

Мета дослідження полягає у обґрунтуванні наукових підходів до тлумачення категорії “ресурси”, виокремленні класифікації ресурсів та імплементації їх для цілей бухгалтерського обліку.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Від забезпеченості відповідними ресурсами та вміння ними розпоряджатися на пряму залежить ступінь виконання виробничої програми, позиція суб'єкта господарювання на ринку, а також його прибутковість. Найбільша конкурентна перевага будь-якої фірми полягає не тільки у наявності відповідної кількості таких ресурсів, а й в умінні раціонально використовувати їх у різноманітних конфігураціях, підтримувати баланс наявних та використаних ресурсів.

Розглядаючи питання залучення та використання ресурсів підприємств не можна обійтися без облікової сторони, адже саме бухгалтерський облік передбачає надання інформації про потреби ресурсів та можливості їх залучення суб'єктом господарювання.

Якщо звернутися до історичного аспекту, то розглянувши думки представників школи меркантилізму, не можна не погодитися із думкою, що “важливою передумовою багатства нації є наявність ресурсів, необхідних для створення товарних благ і ведення вигідної торгівлі” [12, с. 142].

На сучасному етапі однією із основних проблем є неузгодженість у тлумаченнях категорії “ресурс” в наукових доробках різних вчених-економістів. Розглянемо підходи до трактування даної категорії з метою вибору найоптимальнішої дефініції із запропонованих та імплементації її для забезпечення виконання завдань бухгалтерського обліку [1-11; 13-18].

Рис. 1.1. Економічні елементи, включені науковцями до поняття “ресурси”

На основі проведеного дослідження (рис. 1.1) можна виділити п'ять груп авторів та основних тлумачень категорії "ресурси". Найзначніша частина авторів схильються до думки, що під поняттям ресурси необхідно розуміти запаси (А.Н. Азріліян [1], А.Б. Борисов [6], Г.Л. Вознюк [9], А.Г. Загородній [9], В.Г. Золотогоров, В. Коноплицький, С.О. Микитюк [11], Г. Філіна, Н.Ю. Шведова). Також левова частка думок (А.Н. Азріліян [1], А.Б. Борисов [6], Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній [9], В.Г. Золотогоров, В. Коноплицький, Г. Філіна, Н.Ю. Шведова) припадає на "джерела будь-чого (засобів, грошових засобів, цінностей, багатства, доходів)". Крім того "ресурси" тлумачать як можливості такі автори: А.Н. Азріліян [1], А.Б. Борисов [6],

Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній [9], В. Коноплицький, С.О. Микитюк, Г. Філіна. Ю.П. Майданевич та В.П. Пантелєєва розуміють під поняттям ресурси засоби виробництва, тобто засоби праці та предмети праці. Я.С. Ларіна, С.В. Мочерний, О.А. Устенко та С.І. Юрій [13] поняття ресурси визначають як основні елементи виробничого потенціалу. М.І. Беляєв, І.Г. Бережної, В.Н. Маргелов, Г.А. Петров, В.І. Семенов притримуються думки, що під ресурсами потрібно розуміти сукупність матеріальних, фінансових, енергетичних, технічних засобів та робочої сили. І.І. Бочкарьова [7], В.А. Биков, С.О. Микитюк [11], М. Станек, К. Кел'ян стверджують, що ресурси – це активи підприємства.

Таблиця 1.1. Узагальнення думок авторів щодо визначення терміну "ресурси"

№ з/п	Ключові терміни у визначенні категорії "ресурси"	Автори	Літкова вага, %
1	Ресурси – це запаси, цінності, можливості, їх джерела	Азріліян А.Н. [1], Борисов А.Б. [6], Вознюк Г.Л., Загородній А.Г. [9], Золотогоров В.Г., Коноплицький В., Микитюк С.О. [11], Філіна Г., Шведова Н.Ю.	40,5
2	Ресурси – це матеріальні, фінансові, технічні, енергетичні засоби та робоча сила	Беляєв М.І., Бережної І.Г., Маргелов В.Н., Петров Г.А., Семенов В.І. [15]	23,0
3	Ресурси – це частина активів підприємства	Бочкарьова І.І. [7], Биков В.А. [7], Микитюк С.О. [11], Станек М., Кел'ян К.	23,0
4	Ресурси – це засоби та предмети праці	Майданевич Ю.П., Пантелєєв В.П.	9,0
5	Ресурси – це інформація та знання	Микитюк С.О. [11]	4,5
Разом:		22	100,0

Визначення, наведені в табл. 1.1, дають змогу в повній мірі окреслити економічну категорію "ресурси", проте вони ніяк не вписуються в традиційні рамки бухгалтерського обліку. Саме така розбіжність і сприяє неоднозначності та асиметричності інформації, яка продукується в системі бухгалтерського обліку та використовується внутрішніми та зовнішніми користувачами в процесі прийняття управлінських рішень.

Таким чином, зважаючи на підходи щодо трактування сутності ресурсів, слід зазначити, що ресурси – це сукупність активів, що являють собою засоби, цінності, можливості, які використовуються суб'єктами господарювання з метою отримання економічних вигод у майбутньому.

Категорія "ресурси" являє собою достатньо широке поняття та включає низку різноманітних видів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. Види ресурсів

Вид ресурсів	Автори																								
	Азріліян А.Н. [1]	Александрова М.М. [2]	Базилевич В.Д. [3]	Бодров В.Г. [5]	Бочкарьова І.І. [7]	Борисов А.Б. [6]	Биков В.А. [7]	Вознюк Г.Л. [9]	Загородній А.Г. [9]	Кім А.Ф. [15]	Кулішов В.В. [15]	Ларіна Я.С. [13]	Міхн. стат. облік [10]	Мочерний С.В. [13]	Панцишин С. [14]	Петрович Й.М. [15]	Покропильний С.Ф. [17]	Пономарьова Ю.В. [19]	Рибалкін В.О. [18]	Сідун В.А. [19]	Устенко О.А. [13]	Шевб Л.І. [21]	Юрій С.І. [13]	Разом	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
Банківські ресурси	+					+		+	+					+											5
Бюджетні ресурси	+								+	+				+							+				7
Валютні міжнародні ресурси						+		+	+					+							+				7
Відтворювані ресурси														+							+				5
Виробничі ресурси						+																			1
Вторинні ресурси	+					+								+							+				6
Первинні ресурси	+																								1
Постійні ресурси	+																								1
Змінні ресурси	+																								1
Вільні ресурси	+																								1
Депозитні ресурси	+					+		+	+					+	+										6
Економічні ресурси	+					+		+	+					+											5
Експортні ресурси	+					+																			2
Кадрові ресурси													+								+				4
Кредитні ресурси	+							+	+																3
Людські (трудова) ресурси		+	+	+	+	+	+	+		+	+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	18
Матеріальні ресурси (фізичний капітал)	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+	+		+			17
Нематеріальні ресурси (об'єкти інтелектуальної власності)										+	+	+		+		+	+	+		+	+	+	+		11
Природні ресурси		+	+	+		+						+		+						+		+			9
Фінансові ресурси (оборотні кошти)	+	+			+	+	+	+	+				+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	15
Інформаційні ресурси	+									+	+	+		+		+					+				8
Інвестиційні ресурси								+	+				+	+			+	+		+					8
Ресурси предметів праці										+	+					+									3
Наукові ресурси														+											1
Технічні ресурси													+	+							+				4
Технологічні ресурси													+	+							+				4
Просторові ресурси													+	+							+				4
Часові ресурси													+	+							+				4
Структурно-організаційні													+	+							+				4

Згідно даних табл. 1.2 можна зробити висновки, що існує досить значна кількість різноманітних видів ресурсів. Утім слід зауважити, що найбільша частка авторів виділяє наступні види ресурсів: трудові (18 авторів), матеріальні (17), фінансові (15), нематеріальні (11), природні (9), інвестиційні (8) та інформаційні (8) ресурси.

Саме тому багато численна кількість ресурсів потребує упорядкування в деяку систему множини об'єктів за ступенем їх подібності, для відображення закономірності, якій підпорядковуватимуться ці об'єкти. Саме класифікація як система визначення і співвідношення ресурсів за їх значенням в деякій загальній конфігурації, є надзвичайно важливою для вивчення їх сутності.

Існує значна кількість підходів до визначення класифікаційних ознак ресурсів. Розглянемо основні з них, запропоновані вченими-економістами.

Так, на думку Базилевича В.Д. [3] ресурси доцільно поділяти за такими класифікаційними ознаками як ресурси, що мають відокремлене від їх власника існування (природний ресурс (земля з надрами та водами, флора та фауна в природних лісах і водоймах); фізичний ресурс (реальний капітал): послуги, що надаються основним фізичним капіталом; фізичний основний капітал; фізичний оборотний капітал) та ресурси, які не мають відокремленого від їх власника існування: трудові послуги; невідновлювані ресурси (земля з надрами та водами); відновлювані ресурси (флора та фауна в природних лісах і водоймах; фізичний (реальний капітал).

Микитюк С.О. [11] вважає, що класифікація ресурсів повинна бути наступною: матеріально-капітальні (технології, заводи, обладнання, географічне

розташування, доступ до сировини); людські капітальні (підготовка кадрів, досвід, судження, інтелект, взаємовідношення та ін.); організаційно-капітальні (формальні системи та структури та неформальні відношення між групами).

Такий науковий діяч як С.В. Мочерний [13] схиляється до такої класифікації ресурсів: економічні ресурси (природні; трудові; фінансові тощо); інвестиційні (грошові); наукові; інформаційні. Крім того вчений виокремлює відтворювані (відтворювані природою (грунт, водні басейни тощо); відтворювані суспільством (засоби виробництва, наука, інформація); відновлюються в процесі взаємодії людини з природою (трудові ресурси); невідтворювані (корисні копалини, що використовуються як сировина).

Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Кулішов В.В. [15] ресурси ділять на ресурси засобів праці (матеріальні й нематеріальні); ресурси предметів праці; трудові ресурси; інформаційні ресурси.

Враховавши існуючі підходи до тлумачення категорії "ресурси", формування думок науковців щодо побудови їх класифікаційних ознак, автор, враховуючи сучасний стан економіки та рівень розвитку суспільства, вважає, що найбільш прийнятною є поділ ресурсів на інтелектуальні, інформаційні, матеріальні, природні, технічні, трудові та фінансові. При чому суб'єкту господарювання варто так цілеспрямовано перетворювати ці ресурси [16], щоби їх якісні та кількісні характеристики забезпечували максимальний економічний вигоди у майбутньому (рис. 1.2).

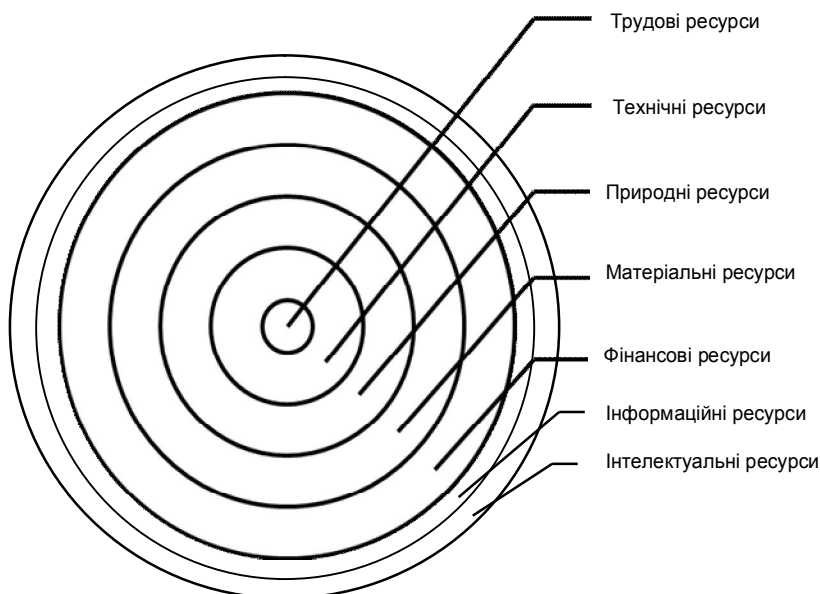

Рис. 1.2. Схема перетворення сфер ресурсів

Опрацювавши сутність різних видів ресурсів, нами було з'ясовано, що на рахунках бухгалтерського обліку знаходять своє відображення не всі види ресурсів, а лише матеріальні, інтелектуальні, природні, технічні, трудові, інвестиційні та фінансові.

Так, з точки зору обліку, економічними ресурсами прийнято вважати активи підприємства, що відображаються в балансі. На думку О.Л. Перепелиці активи – це "сукупність економічних ресурсів підприємства, які визнані й оцінювані (вимірювані) відповідно до узвичаєних правил бухгалтерського обліку" [5]. Проте, якщо брати до уваги усі вище перераховані позиції авторів (табл. 1.1), то можна сказати, що ресурси – це не лише частина активу балансу (засоби, цінності та запаси підприємства), але й пасив балансу (джерела будь-чого: засобів, цінностей та запасів), тобто джерела утворення активу.

Керуючись чинним законодавством України, активами є ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. Майже відсутні відмінності й у трактуванні поняття "актив" у міжнародній практиці. Так, серед основних характеристик активу можна виділити:

- наявність минулих подій (активом вважають ресурси, контрольовані підприємством);
- наявність минулих подій (контроль встановлюється в результаті минулих подій);
- очікування надходження економічних вигод (ресурс принесе вигоди в майбутньому економічній вигоді) [20].

Вище наведені визначення чітко вказують на те, що економічні ресурси можуть стати активами лише у випадку їх відповідності певним умовам. Таким чином, ресурси можна вважати ширшим поняттям ніж активи підприємства. В цьому у

полягає одна з основних визначених проблем, оскільки існуюча методологія визнання активів підприємства не відповідає сучасному стану та розвитку економіки.

Соколов Я.В. вважає, що активи являють собою майно, що знаходиться у власності підприємства [20]. Проте, розглядаючи визначення активу, де критерієм виступає не право власності, а контроль над майном, вчений припускає, що в обліку повинно з'явитися нове поняття – “ресурси”, яке витісняє терміни “майно” та “засоби”.

Беручи до уваги думку професора Я.В. Соколова, адже на сучасному етапі, коли світ охоплює проблема обмеженості, вичерпності ресурсів, обліковці все ще продовжують говорити про майно суб'єктів господарювання. Купуючи на ринку різні види ресурсів, бухгалтер одразу ж починає перетворювати їх на засоби, запаси тощо, видаючи вихідну інформацію такого ж характеру, втрачається основна функція бухгалтерського обліку – інформаційна, а з нею і інші.

Ще одне із проблемних питань пов'язане з появою нових видів економічних ресурсів, які мають переважно нематеріальний характер (інформаційні, інтелектуальні, інноваційні та ін. ресурси), активно використовуються сучасними підприємствами у здійсненні своєї діяльності та беруть участь в отриманні економічних вигід, проте в балансі підприємства дані ресурси не відображаються. Баланс, як одна з форма представлення майнового стану підприємства, повинен містити всю необхідну інформацію, для прийняття його користувачами відповідних рішень, тобто про всі економічні ресурси, якими володіє або має право користуватися підприємство у здійсненні своєї діяльності. На відміну від зарубіжних країн, де нематеріальні активи в більшості компаній становлять переважну частину активу, вітчизняна методологія бухгалтерського обліку не в повній мірі пристосована до таких умов.

Необхідність відображення в бухгалтерському обліку таких економічних ресурсів і відповідно включення їх до складу активів підприємства пов'язано зокрема з тим, що основним завданням бухгалтерського обліку є формування повної і достовірної інформації про діяльність суб'єкта господарювання, його майнове положення з метою надання такої інформації внутрішнім та зовнішнім користувачам.

Вирішення даної проблеми дозволить користувачам оцінити реальний економічний і фінансовий стан підприємства. Крім того на основі облікової інформації здійснюється аналіз ефективності використання підприємством наявних ресурсів, його виробничого потенціалу, що є основною умовою отримання максимального прибутку.

Крім того, якщо поєднати юридичне (право власності) та економічне (ресурси, що приносять дохід) трактування поняття “актив”, то отримаємо, що активи – це ресурси, що приносять суб'єкту господарювання дохід.

Якщо говорити про активи підприємства, то вони можуть бути використані при здійсненні діяльності, якщо ж говорити про пасиви – то це лише джерела утворення активів, тобто джерело ми фактично використати не можемо. Отож, вищевказане переконує, що ресурси в бухгалтерському обліку – це частина активів підприємства.

Проте визначені класифікації з економічної точки зору мають абстрактний характер і уособлюють загальні риси категорії “ресурси”, саме тому потребує детального аналізу класифікації ресурсів з точки зору бухгалтерського обліку.

Класифікація ресурсів для цілей бухгалтерського обліку має надзвичайно важливе значення. Саме тому найраціональніше ресурси класифікувати наступним чином (рис. 1.2) [3; 4; 11; 14].

За строком використання	– Необоротні – ресурси, які підприємство використовує в ході здійснення діяльності більше одного року – Оборотні – ресурси, що використовуються суб'єктом господарювання протягом року або операційного циклу, якщо він більше одного року
За формою	– Матеріальні – ресурси, які мають матеріально-речову форму та використовуються в ході здійснення діяльності з метою отримання економічної вигоди в майбутньому – Нематеріальні – ресурси, які не мають матеріально-речової форми, проте використовуються при здійсненні будь-якої діяльності та приносять їх власнику економічну вигоду
За стадією виробництва	– Вхідні – ресурси, які використовуються в ході здійснення виробничого процесу – Вихідні – ресурси, які є результатом здійснення процесу виробництва
За виробничим призначенням	– Виробничі – ресурси, які необхідні та використовуються у виробничому процесі – Невиробничі – ресурси, які використовуються при здійсненні господарської діяльності, яка не є виробничою
За джерелами формування	– Залучені – отримання таких ресурсів призводить до виникнення кредиторської заборгованості перед постачальниками, іншими кредиторами, доходів майбутніх періодів – Позикові – ресурси, що надійшли на підприємство в результаті отримання довгострокових та короткострокових кредитів банків та інших установ

Рис. 1.3. Класифікація ресурсів з метою бухгалтерського обліку

На основі проведеного дослідження можна вважати, що класифікація ресурсів, подана на рис. 1.3 повністю дозволяє забезпечити виконання основних завдань бухгалтерського обліку та ліквідувати асиметричність інформації, яка подається зовнішнім користувачам для прийняття ними як стратегічних, так і тактичних рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Економічні ресурси є необхідними та невід'ємними елементами господарської діяльності підприємств. Залучення та використання ресурсів повинно забезпечувати зниження витрат підприємства та як результат зростання його прибутковості. Бухгалтерський облік виступає організованою системою систематизації, узагальнення та передачі інформації про наявні на

підприємстві ресурси. Саме тому в обліку повинно з'явитися нове поняття – “ресурси”, яке витіснить терміни “майно” та “засоби”, дозволить обліковій інформації відповідати вимогам дохідливості, доречності та достовірності, максимально наблизитися до користувачів. Адже облікова інформація слугує джерелом для контролю, аналізу використання суб'єктом його ресурсів та оцінки виробничого потенціалу.

Список використаних літератури:

1. Азрилиян А.Н. Большой бухгалтерский словарь / А.Н. Азрилиян. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с.
2. Александрова М.М. Финансови ресурси, підходи до розуміння та визначення / М.М. Александрова // Вісник

- Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – № 1. – С. 434-438. 3. *Базилевич В.Д.* Мікроекономіка: [Підручник] / В.Д. Базилевич. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2008. – 679 с. 4. *Березіна Л.М.* Виробнича функція та ресурсний потенціал аграрних підприємств [Електронний ресурс] / Л.М. Березіна. – Режим доступу: www.rv.ua/metods/asp/vd/v41ek01.doc 5. *Бондар М.І.* Інвестиційні ресурси в обліковому процесі / М.І. Бондар // Економіка та держава. – 2008. – № 3. – С. 28-31. 6. *Борисов А.Б.* Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2001. – 895 с. 7. *Бочкарева И.И.* Бухгалтерский учет: [Ученик / под ред. Я.В. Соколова] / [И.И. Бочкарева, В.А. Быков и др.]. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 768 с. 8. *Гордієнко Д.Д.* Економічний тлумачний словник [Понятійна база законодавства України у сфері економіки] / Д.Д. Гордієнко. – [Вид. 2-е, перероб. і доп.]. – К.: КНТ, 2007. – 360 с. 9. *Загородній А.Г.* Фінансово-економічний словник / [А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк]. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2005. – 714 с. 10. Международный статистический учет. Словарь-справочник от А до Я. – М.: “Дело и Сервис”, 1999. – 208 с. 11. *Микитюк С.О.* Витоки наукових основ ресурсного підходу [Електронний ресурс] / С.О. Микитюк. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/ppmb/texts/2010_2/10msabr.pdf. 12. Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков в 5 томах. т. 1 – М. Мисль. – 2004. – 718 с. 13. *Мочерний С.В.* Економічний енциклопедичний словник: [У двох томах] / [С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій]. – [Т. 1 / За ред. С.В. Мочерного]. – Львів: Світ, 2005. – 616 с. 14. *Панчишин С.* Макроекономіка: [Навчальний посібник] / С. Панчишин. – К.: Либідь, 2001. – 616 с. 15. *Петрович Й.М.* Економіка підприємства: [Підручник] / [Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, В.В. Кулішов Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Кулішов В.В. та ін.]. – Львів: “Магнолія плюс”, видавець В.М. Піча, 2004. – 680 с. 16. *Письмак В.П.* Начало отрицания экономики / Предисл. И. Кураса. – М.: КомКнига, 2007, 328 с. 17. *Покропивний С.Ф.* Економіка підприємства: [Підручник] / С.Ф. Покропивний. – [Вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с. 18. *Рибалкін В.О.* Політична економія: [Навч. посіб.] / В.О. Рибалкін, В.Г. Бодров. – К.: Академвидав, 2007. – 672 с. 19. *Сідун В.А.* Економіка підприємства: Навч. пос. / В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 436 с. 20. *Ткачук Н.В.* Методологические основы формирования информации о собственном капитале / Н.В. Ткачук. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2011. – 176 с. 21. *Шваб Л.І.* Економіка підприємства: [Навч. посібник] / Л.І. Шваб. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 459 с.
- ВОРОНЦОВА І.І. – асистент Буковинського державного фінансово-економічного університету.
- Стаття надійшла до редакції 17.10.11 р.